

Moc a sláva

Román, do něž se nejvýrazněji promíla Greenova katolická víra (a od něž si autor údajně žádný úspěch nesliboval), se odehrává v jednom z mexických států, kde v dvacátých letech 19. století probíhaly proticirkovní represe. Kněží zčásti uprchli, někteří byli popraveni, další se podřídili nátlaku úřadů. Kněžského povolání se nevdal pouze jeden z nich; úkolem zatknout ho je pověřen mladý, snažný poručík. Hledaný duchovní je v podstatě čer nou ovci své církve (např. pro jeho zálibu v alkoholu se mu přezdává páter Chlást). Opakované poručíkovi uniká, nakonec se dostane přes hranice, do státu, kde nebudě stíhán. Vydělá si dost na to, aby mohl vést pohodlný život. Stále se ale trápí myšlenkami na dceru Marii (zplodil ji bez lásky, v opilsti, ve chvíli, kdy se cítil osamělý).

Jednoho dne se u něj objevuje muž (míšenec) a žádá ho, aby se s ním vydal přes hranici a zaopatřil umírajícího Američana (vraha a lupiče, rovněž hledaného). Kněz ví, že se jedná o lékaře (míšenec touží po odměně vypsané za jeho dopadení), přesto odchází, když předtím rozdělil vydělané peníze potřebným.

Američan se skrývá v jedné z chatrčí opuštěné indiánské vesnice v horách. V okamžiku jeho smrti vchází do chatrče poručík.

„Tak už jste skončili?“ řekl něčí hlas.

Kněz vsal a naznačil nesmělým, ustrašeným gestem, že ano. Poznal policejního důstojníka, který mu dal ve vězení peníze, tmavou, pečlivě upravenou postavičku, již se blesky přicházející bouře zrcadlily ve vyleštěných holinkách. Jednu ruku držel na revolveru a kysele se mračil na mrtvého pistolníka. „Neočekával jste, že se tu se mnou setkáte.“

„Ale ano,“ řekl kněz. „Musím vám poděkovat –“

„Zač, prosím vás?“

„Že jste mě s ním nechal o samotě.“

„Nejsem barbar,“ řekl důstojník. „Prosím, pojďte teď ven. Je zbytečné, abyste se pokoušel o útek. Vidíte sám,“ dodal, když se kněz vynořil na prahu a rozhlížel se po tuhu ozbrojených mužů, kteří obstoupili chatrč.

„Už jsem si užil toho utíkání dost,“ řekl. Míšence nebylo nikde vidět; těžké mraky se hromadily na obloze; byly tak mohutné, že skutečné hory vypadaly pod nimi jako malé třípytivé hračky. Kněz si povzdychl a nervózně

se zasmál. „Když si vzpomenu, jaká to byla strašná námaha dostat se přes ty hory a teď ... jsem tady ...“

„Nevěděl jsem ani na Okamžik, že se vrátíte.“

„Víte, poručíku, jak to chodí. I zbabělec má někdy smysl pro povinnost.“ Chladný svěží větřík, který někdy vane před vybuchem bouře, se dotkl jeho brady. „Zasřelíte mě teď tady?“ zeptal se s špatně předstíranou lhostejností.

„Nejsem barbar,“ opakoval poručík zosira. „Budete řádně ... souzen.“

„Za co?“

„Za zradu.“

Při čekání na konec bouře předvede kněz poručíkovi karetní trik.

„Máte samozřejmě dva srdcové kluky.“

„Přesvědčte se sám.“ Poručík, jakoby proti své vůli, se předklonil a probíral střední balíček. „Počítám, že namlouváte indiánům, že tohle je zázrak od Pánaboha,“ řekl.

„Kdepak,“ zasmál se kněz. „To mě naučil jeden indián. Byl to nejbohatší muž ve vesnici. A divíte se? Když tohle uměl! Ne, měl jsem ve zvyku předvádět ty kouzly při nějaké zábavě ve farnosti – většinou je pořádaly spolky, víte.“

Poručíkův obličej se stáhl výrazem fyzického odporu. „Pamatuji se na ty spolky,“ řekl.

„To jste byl snad ještě chlapec?“

„Už dost starý, abych věděl ...“

„Co?“

„Jaký je to švindl.“ Vychrlil to s rukou na pistolí, jako by si v tu chvíli uvědomil, že by bylo lepší vyřídit tu besitu teď hned na místě. „Jaké to bylo pokřivenství, jaký podvod! Prodejte všechno a rozdejte chudým – tohle se přece kázalo, ne? Señora Ta a Ta, drogistova žena, se pak dala slyšet, že ta rodina si opravdu vůbec nezaslouhuje dobrodiní, a señor Ten, Ohen nebo Jiny tvrdil, že když mají hlad, tak proto, že jim to patří, že jsou to stejně sociální, a kněz – vy – se staral jenom o to, kdo splnil svou velkonoční povinnost a zaplatil velkonoční příspěvek.“ Začal křičet – vystrašená tvář jednoho z policistů se ukázala ve dveřích chatrče – a zase zmizela do přívalu deště. „Církev byla chudá, kněz byl chudý, a tak měl každý všechno prodat a dát církvi.“

„Máte úplně pravdu,“ řekl kněz. „A taky se ovšem mylíte,“ dodal rychle.

„Jak to myslíte?“ řekl poručík divoce. „Že mám pravdu? To ani nechcete hájit ...?“

„Cítil jsem hned, že jste dobrý člověk, když jste mi dal ve vězení ty peníze.“ „Poslouchám vás jen, protože nemáte žádnou naději,“ řekl poručík. „Ani nejmenší. Nic, co řeknete, nepadá na váhu.“

„Ne.“

Neměl v úmyslu rozhněvat poručíka, ale za posledních osm let ztratil skoro schopnost s někým rozmlouvat; mluvil za tu dobu jen s několika málo vesničaný a s indiány. Teď se však zdálo, že něco v tom, co říká, přivádí poručíka k zuřivosti. „Jste nebezpeční,“ řekl. „Proto vás zabijíme. Rozumějte, osobně proti vám nic nemám.“

„Ovšemže ne. Jste proti Bohu. Jinak jsem z toho druhu lidí, jaké zavíráte každý den a jakým dáváte peníze.“

„Ne, já nebojuji proti ničemu neskutčnému.“

„Ale já sám přece nestojím za to, aby se proti mně bojovalo, že? Sám jste to říkal. Lhář, opilec. Ten člověk je spíš hoden kulky než já.“

„To ty vaše myšlenky.“ Poručík se trochu počil v dusném parném vzduchu. „Vy a celá ta vaše církev, jste samá lež a podvod. Řekněte mi jedno – co jste kdy v Mexiku udělali pro lidi, jako jsme my? Řekl jste někdy majiteli plantáže, že nesmí svého peona bít – já vím, možná ve zpozdění a pak je vaše povinnost hned na to zapomenout, že? Vylezete ze zpozdění a povečtíte s ním a je vaše povinnost nevědět nic o tom, že byl vesničan. To už je vyřízená věc. Složili to ze sebe tam u vás ve zpozdění.“

„Jen mluvte dál,“ řekl kněz. Seděl na bedně s rukama na kolenou a se svěšenou hlavou; ačkoli se snažil, nemohl se soustředit na to, co říká poručík. Čtyřicet osm hodin cesty do hlavního města – myslel si. Dnes je neděle. Ve středu asi budu mrtev. Pociťoval to jako zradu, že se víc bojí bolesti, kterou mu způsobí kulky, než toho, co přijde potom.

„Nuže, my máme taky své názory,“ říkal právě poručík. „Už žádné peníze za to, aby se někdo za nás modlil, už žádné peníze za domy, kde by se někdo modlil. Místo toho dáme lidem najíst, naučíme je číst a dáme jim knihy. Postaráme se, aby netrpkli.“

(...)

„A co bude pak? Myslím, až každý bude mít co jíst a bude umět číst ty správné knihy – knihy, které mu vy dáte číst?“

„Nic. Smrt je fakt. Nesnažíme se změnit fakta.“

„Shodneme se v názorech na celou řadu věcí,“ řekl kněz a zamyšleně si pohrával s kartami. „My máme také fakta, která se nesažime změnit, – že svěť je nešťastný, ať jste bohatý nebo chudý, ledaže byste byl svatý, a těch není moc. Nestojí za to dělat si příliš mnoho starostí s trochou trápení zde na zemi. To je víra, kterou oba sdílíme – že budeme za sto let mrtvi.“ Zakolísal, jak se pokoušel zamíchat karty, a upustil je. Ruce se mu třásky.

„A přesto jste teď rozčilený kvůli troše bolesti,“ řekl zlomyslně poručík, který se mu díval na ruce.

„Ale já přece nejsem svatý,“ řekl kněz. „Nejsem dokonce ani statečný člověk.“ Vzhledl, pln zlé předtuchy; venku se vyjasnilo; svíčka už byla

zbytečná. Brzy se vyjasní tak, že budou moci nastoupit tu dlouhou cestu zpátky. Zatoužil pokračovat v rozmluvě, aby aspoň o několik minut protáhl dobu, než zazní rozkaz k odchodu. „Jistý rozdíl mezi námi je,“ řekl. „Nemá smysl pracovat pro váš cíl, jestli sám nejste dobrý člověk. Vždycky budou ve vaší straně dobří lidé. A pak zase dojde k bití i hladovění, a lidé zas budou chtít zbohatnout za jakoukoli cenu. Ale u mne není tak důležitý, že jsem zbabelce – ani všechno to ostatní. Mohu stejně vkládat Boha lidem do úst – a mohu jim dát boží odpuštění. Dokonce by ani nevědlo, kdyby každý kněz v církvi byl jako já.“

„Tomu rozumím ze všeho nejmíň,“ řekl poručík, „proč vy – zrovna vy – jste zůstal, když ostatní utekli.“

„Všichni neutekli,“ řekl kněz.

„Ale proč vy jste zůstal?“

„Jednou jsem se na tohle pial sám sebe,“ řekl kněz. „Je fakt, že člověk nemá najednou na vybranou mezi dvěma cestami: dobrou a špatnou. Prostě v něčem uvízne. První rok – zkrátka nevěřil jsem, že je vůbec důvod utíkat. Lidi zapalovali kostely už předtím. Víte, jak často. To moc neznamená. Myslím jsem si, že zůstanu, řekneme, ještě měsíc a pak se uvidí, jestli se poměry nějak nelepší. Potom – nemáte ponětí, jak čas rychle utíká.“ Bylo teď už docela světle; odpolední déšť ustal; život musel jít dál. Nějaký policista přešel přede dveřmi chatrče a zvědavě nahlédl dovnitř, jak tam ti dva spolu sedí. „Víte, že jsem najednou zjistil, že jsem jediný kněz široko daleko? Zákon, který kněžím prikazoval, aby se oženili, byl ta poslední kapka. Odcházel: měli docela pravdu. Byl tu zejména jeden kněz – nikdy o mně neměl valné mínění. Mám jazyk – víte – a ten jsem často neuměl držet za zuby. Říkal, docela právem, že nemám pevný charakter. Utekl. Měl jsem pocit – asi se vám to bude zdát směšné – jako kdyby ve škole, když nějaký starý otrava, z kterého jsem měl léta strach, už nestál na svoji práci a musel jít do penze. Víte, už jsem se nemusel starat, jaké má kdo o mně mínění. Lidi – z těch jsem strach neměl. Měli mě rádi.“ Malíčko se stranou usmál na skrčeného Yankeeho.

„No a dál,“ řekl poručík mrzutě.

„Už víte o mně všechno, co stojí za to vědět,“ řekl kněz a nervózně se zasmál. „Potom jsem se dostal do vězení – vždyť víte.“

„Vědět nikdy neškodí. Totiž znát nepřítel.“

„Ten druhý kněz měl pravdu. Když odjel, začalo to se mnou jít z kopce. Jedno za druhým. Nejdřív jsem začal brát svoje povinnosti na lehkou váhu. Pak jsem začal pít. Myslím, že by bylo o moc lepší, kdybych šel taky. Protože celou tu dobu mě poháněla pýcha. Ne laska k Bohu.“ Seděl schoulený na bedně, malý podsaditý mužíček, v odložených šatech pana Lehra. „Pýcha prý přivedla anděly k pádu,“ řekl. „Pýcha je ze všeho nejhorší. Myslím jsem si, bůhvíjaký nejsem chlapík, když jsem zůstal, zatímco

ostatní utekli. A pak jsem si začal namalovat, že jsem tak ohromný, že si můžu dělat svá vlastní pravidla. Přestal jsem se posít, přestal jsem denně sloužit miš. Zanedbával jsem modlení – a jednoho dne, protože jsem byl opilý a osamělý – víte už, jak to bylo, přivedl jsem na svět dítě. Bylo to všechno z pýchы. Z pýchы nad tím, že jsem zůstal. Nebyl jsem nic platný, ale zůstal jsem. Totiž aspoň ne moc platný. Došlo to tak daleko, že jsem měl sotva sto komunikantů za měsíc. Kdybych byl odešel jinam, mohlo to být aspoň dvanačkrát tolik lidí. Tenhle omyl se člověku přihodí snadno – že jenom proto, že něco je obtížné nebo nebezpečné ... “ Bezmocně rozhodil rukama.

„No, aspoň z vás bude mučedník, tohle zadostiučinění dostanete,“ řekl poručík vztekle.

„Ach ne. Mučedníci nejsou jako já. Nemyslíli by si celý čas – kdybych se jen byl napil víc brandy, neměl bych teď takový strach.“

„Copak je? Proč sem pořád srtkáte nos?“ obrátil se poručík zosetra na muže ve vchodu.

„Už je po bouřce, poručíku. Řekl byste nám, kdy vyrazíme?“

„Hned teď.“

Poručík vstal a zasrtčil pistoli do pouzdra. „Připravte koně pro vězně,“ poručil. „A pár mužů ať vykopá hrob pro Yankeeho.“

Kněz zasrtčil balíček karet do kapsy a vstal. „Byl jste velice trpělivý posluchač ...“ řekl.

„Nemám strach z názorů jiných lidí,“ řekl poručík.

(...)

„Jste vzdělaný člověk,“ řekl poručík. Ležel před vchodem do chatrče s hlavou na srolované pláštěnce a s revolverem po boku. Byla noc, ale ani jeden z těch dvou nemohl spát; kdykoli se kněz pohнул, zasténal, protože do ztuhlých údů ho chytala křeč; poručík spěchal, aby už byli zpátky, a tak pokračovali v cestě až do půlnoci. Sjeli už z hor do bažinaté nížiny. Brzy se celý stát stane územím močálů. Deště začaly naplno.

„Nejsem moc vzdělaný. Můj otec byl hokrynář.“

„Chci říct, že jste byl v cizině. Umíte mluvit jako Yankee. Máte školy.“

„Ano.“

„Já jsem musel přijít na všechno sám. Ale jsou věci, které se člověk nemusí naučit ve škole. Ze jsou bohatí a chudí. Zastřelil jsem kvůli vám tři rukojmí,“ řekl tiše. „Chudáky. Nenáviděl jsem vás pro to.“

„Ano,“ připustil kněz a pokoušel se vsát, aby zmírnil křeč v pravém lýtku.

„Co to děláte?“ řekl poručík, sedl si a rychle sáhl po revolveru.

„Nic. Mám jenom křeč.“ S bolestným hekáním si zase lehl.

„Lidé, co jsem je zastřelil, byli moji vlastní lidé,“ řekl poručík. „Byl bych jim rád dal celý svět.“

„Nu, kdoví? Možná že jste učinil právě to.“

Poručík si odplivl, vztekle, rozhořčeně, jako by se mu na jazyk dostalo něco jedovatého. „Vždycky odpovíte něco, co nedává žádný smysl.“

„Nikdy jsem nebyl nijak zvlášť učený,“ řekl kněz. „Nemám dobrou paměť. Ale jedna věc mě vždycky zarážela u lidí, jako jste vy. Vy přece nenávidíte bohaté a milujete chudé. Je to tak?“

„Ano.“

„Nuže, kdybych vás nenáviděl, nechtěl bych vychovávat své dítě, aby bylo jako vy. To přece nedává žádný smysl, že?“

„Vy to jenom přeručujete ...“

„Možná že ano. Nikdy jsem vaše názory úplně nepochopil. My jsme vždycky tvrdili, že chudí jsou blahoslavení a že pro boháče bude těžké vstoupit do království nebeského. Proč by se to mělo ztěžovat i chudákům? Ach ano, vím, že jsme nabadáni, abychom dávali chudým, abychom dbali, aby netrpěli hlad – hlad může donutit člověka páchat zlo zrovna tak, jako ho k tomu nutí peníze. Ale proč máme dávat chudým moc? Je lepší, když umře v blátě a vzbudí se v nebi – pokud mu do bláta nestrkáme obličej.“

„Nenávidím vaše důvody,“ řekl poručík. „Nechci žádné důvody. Když víte někoho v nesnázích, tak lidí jako vy jen žvaní a žvaní. Říkáte, že bolest je možná dobrá, že někdo kvůli ní na tom třeba jednou bude líp. Ale já chci nechat mluvit svoje srdce.“

„Na hlavní revolveru.“

„Ano. Na hlavní revolveru.“

„I co, možná, až budete tak starý jako já, poznáte, že srdce je šelma, které se nedá věřit. Rozum taký, ale ten vám nevykládá o lásce. Láska. A dávče se utopí nebo někdo zabije dítě a srdce pořád říká láska, láska.“

(Přeložila Hana Zantovská)

Graham Greene vyslov [grejem grin]
peon zemědělský dělník v Latinské Americe

SOUKAL, Josef. Čítanka pro IV. ročník gymnázií. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2004. ISBN 80-7235-270-9.